

Ingmar Persson

Rosings misslyckade illusionistnummer

I "Rosing och psykoneural identitet" (*Filosofisk tidskrift* 1984:2) kritiserade jag Hans Rosings bok *Medvetandets filosofi* i några avseenden. Rosing står upp "till försvar för den psykoneurala identiteten" i samma tidskrift 1985:4. Av de tre punkter som han tar upp till behandling lämnar jag den första därhän, enär Rosing här tycks ge mig rätt i sak. Det är således hans punkter (2) och (3) vilka jag här sysselsätter mig med att bemöta.

I min artikel poängterade jag distinktionen mellan ett mentalt *tillstånd*, som t ex att förnimma smärta, och detta tillstånds *objekt*, i det här fallet den förnumna smärtan. En av mina teser var att en identitetsteoretiker inte kan erkänna existensen av dessa (fenomenella) objekt, att han är förpliktad att uppfatta ett mentalt tillstånd annorledes än som en relation till ett objekt. Anledningen är att han vill identifiera det mentala med något fysikaliskt — vanligtvis ett förlopp i hjärnan — och att identitet bara kan råda mellan företeelser som har samma egenskaper. Fenomenella objekt tycks emellertid besitta kvaliteter — smärtan kan vara brännande eller stickande och lokaliserad till stortån, efterbilden kan vara rund, röd och avteckna sig emot väggen, etc — vilka uppenbarligen inte tillkommer något skeende i hjärnan.

Men kanhända vi misstar oss rörande de fenomenella objektens attribut. Om man får tro Rosing, kan så vara fallet beträffande en smärtans rumsbestämning: i själva verket kanske den befinner sig i hjärnan, och vi är offer för en "subjektiv illusion" när vi förnimmer den i t ex stortån. Han undviker dock visligen att besvara min fråga (1984, s 25) om han också är beredd att förfäktat att det är en "illusion" att smärtan är brännande eller stickande och att den i själva verket är utrustad med de elektrokemiska egenskaper som utmärker neuronprocesser. Hur vill Rosing undgå den flagranta absurditet som ett jakande svar innebär?

Rosings grundläggande misstag är att tro att man kan tala om perceptionsillusioner när det gäller fenomenella objekt som en smärta. Att fal-

la offer för en dylik illusion betyder att man varseblir eller upplever något annorlunda än det i verkligheten är. Givet att varseblivandet eller upplevandet är en akt som riktar sig mot ett objekt (d v s att analyser av den adverbiala typen är falska), följer det att det finns något — ett fenomenellt objekt — som har de bestämningar vilka man felaktigt upplever det verkliga tinget som i besittning av. Rosings påstående, att en smärta saknar vissa kvaliteter vilka vi upplever den som utrustad med, är därför regresskapande: det alstrar ett *annat* (fenomenellt) objekt som besitter dessa egenskaper och som därför är lika motspänstigt för identitetsteoretikern. Allt under förutsättning att perceptionen har objektkinriktning. Rosing borde således inte kavat ha deklarerat att ”det är alldeles onödigt att komplicera IDT genom att försöka visa att allt tal om smärta i själva verket är tal om tillstånd” (1985, s 35), d v s att försöka visa att en analys av den adverbiala typen äger giltighet.

Rosings fyra ”exempel på empirisk evidens för att smärtlokalisationen är en illusion” (1985, s 36—37) demonstrerar i realiteten bara att det råder en nomologisk eller lagmässig relation mellan tillståndet att känna smärta och vissa neurala processer (snarare än mellan det förra och skeenden i den kroppsdel dit smärtan förläggs): närhelst den ena händelsen uppträder, så förekommer också den andra. Rosing är bara en i en lång rad av filosofer och psykologer som från antagandet av denna nomologiska relation sluter sig till att tillståndet att känna smärta — och därmed smärtan — befinner sig på samma plats som sitt fysikaliska relatum. Såvitt jag känner till har dock ingen redovisat någon plausibel tilläggspremiss som legitimerar denna slutledning.

Kanske Rosing vill gemäla: om inte smärttillståndet är lokaliserat till hjärnan, var är det då beläget? En sådan frågeställning är dock baserad på en förutsättning som inte alls är självklar, nämligen att alla händelser har en plats i (det fysikaliska) rummet. Redan Hume betvivlade den i *A Treatise of Human Nature*, (Oxford: Clarendon Press, 2:a ed, 1978, s 235—236). Begrunda t ex en händelse som att jag blir bankrutt — var äger den rum? Där jag befinner mig när mina aktier blir värdelösa? I bankvalvet där aktierna vilar? På tomterna där de olycksaliga företagen står? Alla förslagen verkar lika otillfredsställande; så det tycks alltså som om det finns händelser som saknar bestämd plats i rummet. Måhända mentala händelser är bland dem. Rosing har i varje fall inte presenterat något skäl för att lokalisera dem — och deras objekt — till hjärnan.

(Min syn på de ovan diskuterade problemen utvecklas utförligare i

min bok *The Primacy of Perception*, Library of Theoria No 16, Gleerup, Lund, kap 2 & 4.

Så mycket för Rosings första försök att trola bort psykiska fenomen, nu till det andra. Rosings idé, att man utan att inta en reduktionistisk hållning skulle kunna betrakta mentala kvaliteter, i analogi med egenskapen att vara levande, som "högre, emergenta" egenskaper hos materia, är kuriös. Om man ingående observerar ett stycke levande materia, kan man i det iaktta processer som inte äger rum i oorganisk eller död materia. Men under förutsättning att mentala predikat betecknar det de *prima facie* förefaller att göra, d v s upplevelser som att varsebli eller tänka något, så kan ett studium av en hjärnas delar vara hur inträngande som helst utan att man för den skull kan konstatera att ett dylikt predikat är tillämpligt på dem. Antag att det existerar en monitor som möjliggör en närgående iakttagelse av de relevanta regionerna av ens hjärna samtidigt som man har en viss upplevelse av exempelvis smärta. Blotta tanken, att man i denna monitor skulle se bl a sin smärtförnimmelse, är befängd.

Slutsatsen blir sålunda: om man förkastar reduktionistiska analyser av mentala predikat och godtar att de betecknar vad de *prima facie* tycks beteckna, nämligen speciella mentala kvaliteter, blir Rosings "strikta identitetsteori", inom ramen för vilken ett sådant predikat sägs vara en benämning på "ett högre, emergent, materiellt komplex" (1985, s 38), motsägelsefull. Det är och förblir ett mysterium hur den strikta identitetsteorin kan undvika egenskapsdualism (och korrelationslagar) utan att försvära sig till reduktionism beträffande mentala egenskaper. □